

ZAKLJUČAK

ZAKLJUČAK

Opisujući opće prilike u hrvatskim gradovima, većina ispitanika najbolje je ocjene dala stanju prirodnoga okoliša, naglašavajući s njime povezane dobrobiti za zdravlje. Visoko su ocijenjene i socijalne komponente života (sigurnost, kulturni sadržaji...), kojima su ispitanici zadovoljniji nego onima iz područja komunalne infrastrukture. Takvi stavovi govore da većina hrvatskih gradova u socio-ekološkom pogledu još uvijek omogućuje kvalitetan život i da urbane transformacije nisu u značajnijoj mjeri rezultirale nezdravim ili lošim životnim ambijentom. Izvori pesimizma imaju drugi korijen i najkraće se mogu opisati kroz ocjenu da „gospodarstvo ne generira radna mjesta“. Ispitanici iz velikih gradova općenito su lošije ocijenili uvjete života, dok su ispitanici iz srednjih gradova najzadovoljniji općim prilikama u svojim gradovima.

Kad je riječ o tragovima koje urbana transformacija ostavlja u prostoru, faktorskom analizom identificirana su tri različita modela prostorne transformacije u hrvatskim gradovima: (1) uspješno upravljanje urbanim transformacijama koje vodi brigu i o estetskoj dimenziji prostora i o podizanju razine funkcionalnosti, (2) kontroverzne urbane transformacije koje proizvode kaotična stanja u gradskom prostoru i (3) urbane transformacije koje izravno ugrožavaju prostorni identitet grada i devastiraju prostor. Usporedba triju kategorija gradova pokazala je da su i u pogledu estetske i u pogledu funkcionalne dimenzije urbane transformacije veliki gradovi ocijenjeni značajno lošije od srednjih i malih. Pri tome u velikim gradovima prednjači problem preizgrađenosti, koji višestruko ugrožava kvalitetu života.

Među socio-prostornim transformacijama posebno mjesto zauzimaju promjene u gradskoj jezgri. One se, na temelju mišljenja ispitanih stručnjaka, mogu opisati kao mjesta komercijalizacije, potrošnje i zabave iz kojih se iseljavaju stari stanovnici. Drugim riječima, prvi znaci gentrifikacije prisutni su i kad je riječ o funkcionalnim i o socijalnim promjenama, a procesi se, očekivano, više opažaju kod ispitanika iz velikih gradova.

Komunalna opremljenost grada ocijenjena je relativno prihvatljivom. Ipak, može se naglasiti da je glede tehničke infrastrukture najviše zadovoljstva telekomunikacijama a najmanje prometnim sustavom. Što se tiče elemenata socijalne infrastrukture, može se poopćeno reći da su obrazovne institucije ocijenjene bolje od onih iz sektora zdravstva i socijalne skrbi. Usporedba triju kategorija gradova otkriva kako su tehničkom infrastrukturom najmanje zadovoljni ispitanici iz malih gradova, dok ispitanike iz velikih gradova više nego druge brije problem zbrinjavanja otpada. U domeni socijalne infrastrukture, ispitanici iz velikih grado-

va više od drugih ističu probleme predškolskih ustanova, ali i osnovnih škola, te domova za starije i nemoćne. To upućuje na zaključak da su u velikim gradovima „ugroženije“ osjetljive društvene skupine (najmlađi i najstariji), vjerojatno i zbog toga što se briga za njih više očekuje od institucionalnih aktera nego od neformalnih socijalnih mreža poput obitelji, susjeda i prijatelja, što je karakteristika života u manjim naseljima. U malim gradovima, također očekivano, istaknutiji je problem nedostatka kulturne infrastrukture (kazališta, muzeji, galerije).

Najizraženiji socijalni problem koji otežava život u hrvatskim gradovima jest nezaposlenost. Slijede je problemi dviju već spomenutih osjetljivih socijalnih skupina: mladih i starih članova zajednice, od kojih prvima nedostaje perspektiva, a drugima uvjeti za kvalitetan život. Odgovori još jednom upućuju na zaključak da gospodarska kriza, ponajprije vidljiva kao nezaposlenost, naj snažnije pogađa mladu i najstariju populaciju, i to, očekivano, najviše u velikim gradovima.

Analiza stanja urbanog okoliša kroz ekološke dimenzije otkriva da stanovnici gradova, po mišljenju ispitanika, najviše trpe zbog loše kvalitete zraka i buke, a najveći izvor problema za njih je promet. I u ovom slučaju problemi su izraženiji u velikim gradovima. Zanimljivo je istaknuti specifičnost u malim gradovima: značajno više nego ispitanici iz srednjih i velikih gradova kao izvor onečišćenja opažaju – turizam.

Svi navedeni elementi zasigurno su povezani i sa subjektivnom ocjenom kvalitete života, koja je pokazala da su ispitanici iz srednjih gradova najzadovoljniji kvalitetom života, a ispitanici iz malih i velikih gradova u ukupnoj se ocjeni (premda očekivano zbog različitih razloga) gotovo podudaraju. Na izravno pitanje postaje li život u njihovu gradu sve bolji ili pak sve teži, većina ispitanika izrazila je optimizam, no treba istaknuti da su tome više pridonijeli odgovori ispitanika iz srednjih i malih gradova, dok bi se procjena ispitanika iz velikih gradova u ovom slučaju mogla označiti kao „stagnacija“.

Smjernice za poboljšanje kvalitete života ispitanici vežu, u prvom redu, uz rješavanje problema nezaposlenosti, i to je prioritet zajednički svim analiziranim kategorijama gradova. No, kao specifični zahtjevi mogu se naglasiti potreba za visokim ili višim obrazovanjem i boljom kvalitetom zdravstvene skrbi u srednjim gradovima te prometna infrastruktura i obrazovne institucije na svim razinama u malim gradovima. Uz rješavanje nezaposlenosti veliki gradovi kao prioritete ističu podizanje kvalitete zdravstvenih usluga i prometa u cjelini, ali popisu dodaju i specifičan zahtjev za boljim urbanističkim planiranjem naselja.

Iz izloženih rezultata vidljivo da se odgovornost za razvojne probleme prisutne u gradovima najviše pripisuje lošoj nacionalnoj ekonomskoj politici, ali i brojnim administrativnim zaprekama koje ometaju optimalan razvoj i transformaciju gradova, te nedostatku vizije i inicijative. Natpolovična većina svih ispitanika ističe i problem nepovoljne strukture zanimanja stanovnika. Ispitanici iz velikih gradova značajno više od drugih naglašavaju i problem korupcije, a oni iz srednjih gradova značajno češće od ostalih ističu probleme prometne izoliranosti. Kad je, pak, riječ o elementima atraktivnosti na kojima bi se mogle temeljiti razvojne šanse i prednosti, gotovo je konsenzusom na razini cijelog uzorka istaknuta „odgovorna i stabilna gradska uprava“. Na tom je tragu i većinski stav ispitanika da su gradovi

sposobni sami upravljati svojim razvojem. No, kako je riječ o ispitanicima koji su sami članovi tih uprava, odgovori su zasigurno obojani velikom dozom subjektivnosti, koja će se najbolje testirati na odgovorima drugih aktera zainteresiranih za urbane transformacije i razvoj grada. Značajna razlika među ispitanicima iz triju kategorija gradova pokazala se u naglašavanju postojanja kvalitetnog tržišta rada (kvalificirani i stručni radnici) u skupini velikih gradova. Najveća očekivanja u rješavanju gospodarskih problema adresiraju se na razvoj turizma i industrije. Premda turizam dominira kao najpoželjniji nositelj budućeg ekonomskog razvoja u sve tri kategorije gradova i premda svi vide budućnost u razvoju industrije, vidljive su i neke razlike: ispitanici iz velikih gradova više od drugih ističu ulogu poduzetništva, dok oni iz srednjih i osobito iz malih gradova uz turizam i industriju kao poželjnu djelatnost vide poljoprivredu. Stoga ne iznenađuje da su, po mišljenju ispitanika, gradovi najviše otvoreni za turiste, međunarodne kulturne i sportske događaje i tzv. strana ulaganja. Općenito se može reći da su ispitanici izrazili veće zadovoljstvo suradnjom s drugim gradovima u Hrvatskoj i u inozemstvu nego sa županijskim i nacionalnim institucijama (ministarstvima), što upućuje na zaključak da „horizontalna“ suradnja bolje funkcionira nego „vertikalna“ i da su partnerski (mrežni) odnosi djelotvorniji od „hijerarhijskih“ te čine bolji temelj za razvoj optimalne urbane mreže.

Kad je riječ o načinu upravljanja poslovima od javnog interesa, i dalje je najviše povjerenja u javni sektor. Javno-privatno partnerstvo kao model upravljanja nailazi na više povjerenja kod ispitanika iz velikih gradova, i to u nekim specifičnim područjima upravljanja komunalnom infrastrukturom (izgradnja i upravljanje sportskim objektima, gospodarenje otpadom, DZK, distribucija energije), dok u malim gradovima prevladava mišljenje da bi privatni sektor efikasnije obavljao poslove organizacije prijevoza putnika.

Mjereći socijalnu održivost urbanih transformacija, naišli smo na raskorak između „poželjnog“ i „stvarnog“ utjecaja pojedinih socijalnih aktera. Ukratko, premda bi bilo poželjno da najveći utjecaj imaju stručnjaci i građani, u praksama svakodnevica najveći utjecaj imaju političari i gradsko poglavarstvo. Ispitanici iz velikih gradova svjesniji su potrebe da se civilni sektor (građani) aktivnije uključi u procese urbane transformacije. Kada je riječ o socijalnoj održivosti kao važnoj komponenti prihvatljivog i kvalitetnog upravljanja razvojem grada i njegovim transformacijama, na temelju iznesenog može se zaključiti da su stručnjaci zaposleni u gradskim upravama hrvatskih gradova svjesni važnosti ovog koncepta, i to na temelju njihove procjene značajnosti uključivanja stručnjaka i lokalne javnosti u procese planiranja i odlučivanja, kao i na temelju njihove procjene važnosti pojedinih razvojnih kriterija. No, s druge strane, ocjena sadašnje situacije, dobivena na temelju njihovih odgovora, pokazuje da je način na koji se planiraju i ostvaruju urbane transformacije u Hrvatskoj danas, jednim velikim dijelom u raskoraku s onim što bi bilo „dobro“ i „poželjno“ planiranje. O tome svjedoči i visok udio ispitanika koji se susreo s otporom javnosti prema nekim gradskim projektima. Pokazalo se da postoji potreba za unapređivanjem procesa planiranja i odlučivanja, koju su uočili sami gradski stručnjaci, profesionalci u gradskim upravama, i to u smislu osnaživanja uloge stručnjaka i uvažavanja interdisciplinarnih studija te jačanja dijaloga između uprave i lokalne javnosti, osobito u srednjim i malim gradovima.

Na kraju, sagledavajući cjelinu odgovora, možemo li reći da za stručnjake – profesionalce zaposlene u upravnim tijelima gradova – ishodi urbanih transformacija potvrđuju vitalnost hrvatskih gradova, njihovu sposobnost da se kroz kompleksnost promjena stalno regeneriraju, da proizvode povoljne životne okvire i uvjete sada, ali i da stvaraju dobru podlogu za budućnost, da omogućuju kvalitetan život svojim građanima?

Odgovori su otkrili brojne probleme s kojima se gradovi i njihovi stanovnici suočuju, ali su pokazali i neke prednosti, prioritete i moguća uporišta uspješnijeg razvoja. Unatoč zainteresiranosti, kompetenciji i svakodnevnoj uronjenosti ispitanika u rješavanje razvojnih problema gradova, vjerodostojnost njihovih odgovora i autorskih interpretacija treba uzeti s dozom opreza. Razlog tome jest u činjenici što ovo istraživanje donosi odgovore iz perspektive jedne skupine dionika u procesu urbanih transformacija. U tom smislu interpretacija izloženih rezultata dobit će novo i puno značenje tek u odmjerivanju sa stavovima drugih aktera, partnera u oblikovanju urbanog razvoja. Stoga ova studija i nema cilj dati konačne odgovore na razvojne probleme hrvatskih gradova, nego otvoriti neku vrstu dijaloga među sudionicima procesa urbanih transformacija, vodeći se pritom idejom o gradu koji živi i mijenja se, o gradu koji se stalno iznova oblikuje, revitalizira i regenerira kao rezultat zajedničkih napora i interakcije različitih socijalnih sudionika, s idejom da se već poticanjem dijaloga i osnaživanjem koncepta socijalne održivosti može jačati sposobnost zajednice da se stalno propituje, prilagođuje i odgovora na nova pitanja i probleme, da fleksibilno i kreativno upravlja urbanim transformacijama.